

Соціологічні теорії конфліктів

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті досліджено та проаналізовано конфлікти як соціально-психологічний феномен. Систематизовано основні теоретичні підходи до вивчення конфлікту. У статті розглядаються соціологічні теорії (К. Маркс, Р. Дерендорф, Г. Зіммель, Р. Коллінз, Л. Козер, К. Боулдінг). Практична значимість дослідження полягає у формуванні теоретичної основи для розробки ефективних стратегій управління конфліктами в різних сферах діяльності (організаційна, суспільна, політична). Розкрито роль конфлікту не лише як негативного явища, а й як суспільно ефективного механізму, здатного провокувати зміни в системі відносин.

Ключові слова: конфлікт, суперечність, соціологічні теорії конфліктів, діалектична теорія конфлікту, конфліктний функціоналізм, загальна теорія конфлікту.

Abstract

The article investigates and analyzes conflicts as a socio-psychological phenomenon. The main theoretical approaches to the study of conflict are systematized. The article considers sociological theories (K. Marx, R. Derendorf, G. Simmel, R. Collins, L. Coser, K. Boulding). The practical significance of the study contradicts the formation of theoretical foundations for the development of effective conflict management strategies in various spheres of activity (organizational, social, political). The role of conflict is revealed not only as a negative phenomenon, but also as a socially effective mechanism capable of provoking changes in the system of relations.

Keywords: conflict, conflict, sociological theory of conflicts, dialectical theory of conflict, conflict functionalism, general theory of conflict

Вступ

Конфлікти є невід'ємною складовою нашого життя. Вони виникають через суперечності. Теорія конфліктів вивчає причини, структуру, закономірність розвитку, методи вирішення та мінімізації суперечностей. Не ефективне управління конфліктами може призвести до серйозних соціальних потрясінь, які безпосередньо впливають на наше життя, зокрема на результати нашої діяльності. Об'єктом нашого дослідження є конфлікт як соціально-психологічне явище. Метою роботи є комплексний аналіз основних парадигм соціологічних теорій конфліктів.

Основна частина

З кінця 50-х років XX ст. в рамках соціологічного підходу до дослідження конфліктів склалися два напрями: *діалектична теорія конфлікту* та *конфліктний функціоналізм* [1].

Вивчення конфлікту розпочинається з теорії діалектичного конфлікту К. Маркса, який вважав, що конфлікт – це неминуча боротьба в будь-якій соціальній групі або в суспільному явищі, що виникає через несправедливий розподіл ресурсів, матеріальних благ та влади. Саме це він розглядав як рушійну силу соціальних змін. Тому, на думку К. Маркса, в основі суспільного устрою лежить діалектичний принцип єдності та боротьби протилежностей, що спричиняє природний та об'єктивний характер конфліктів у соціальному бутті [2].

Концепцію діалектичного конфлікту доповнює Р. Дарендорф, підкреслюючи, що конфлікт зумовлюється протилежністю інтересів та взаємовідносин учасників. Тому, для виявлення природи конфлікту варто знати, які конкретно інтереси не збігаються та як розуміють його учасники. Дослідник вважав, що необхідно аналізувати систему в стані безперервної зміни. Такі зміни відбуваються постійно за умов, якщо якась сила не затримує їх. Отже, за його ідеєю конфлікт зароджується внаслідок опори та переваги однієї сили над іншою. Таким чином, основна причина виникнення конфлікту полягає у системі влади, соціального контролю та соціальної нерівності. Враховуючи, що соціальна нерівність є в будь-якому суспільстві, тому суперечність є неминучим явищем [3].

В свою чергу Г. Зіммель (засновник конфліктного функціоналізму) розглядав конфлікт як універсальне явище, яке необхідне для розвитку та життєдіяльності суспільства. Саме він наголошував, що конфлікт це не лише негативне явище, а й поштовх до розвитку нового. Вчений започаткував термін «соціальний конфлікт», стверджуючи що безконфліктне суспільство мало того, що не можливе, воно було б неідеальним. Тому Г. Зіммель виділив основні чинники, що впливають на характер прояву

конфлікту – любов, ненависть та інстинкти. Вчений також визначив основні положення щодо суперечностей:

- чим більше залучено груп в конфлікт, тим він стає гостріший;
- чим більше конфлікт стає конкретною ціллю, тим він гостріший;
- чим краще згуртовані групи, які втягнуті в конфлікт, тим він гостріший.

Г. Зіммель глибоко аналізував менш інтенсивні та гострі конфлікти, які зміцнюють соціальну систему [4].

Подальшим розвитком соціологічної теорії конфлікту займалися представники сучасної соціології, зокрема Р. Коллінз, Л. Козер. Вони зазначили, що конфлікт це не лише деструктивне, а й конструктивне явище, що призводить до змін та оновлення суспільства.

Л. Козер – американський соціолог, який вважав себе послідовником Г. Зіммеля, звертає увагу на причини, гостроту, тривалість та функції конфлікту. Він визначив конфлікт як «боротьбу за цінності, потребу володіння недоступними для всіх ресурсами, статусом та владою. Це боротьба, в якій головною метою сторін є нейтралізація супротивника». Соціолог на відміну К. Маркса, зазначив, що конфлікт це не руйнування соціальних взаємовідносин, а початок соціальних змін, адаптації та стабільності. Відсутність конфлікту є ознакою застою та байдужості соціальної системи. Тому він виділив кілька ключових функцій суперечності; формування груп, адаптацію до змін, стимулювання балансу суспільних сил, такі соціальні функції сприяють розвитку суспільства. Дослідник наголошував, що конфлікт має різний вплив залежності від ступеня відкритості суспільства. У закритих суспільствах, пригнічується свобода слова та вираження інтересів, тому суперечності накопичуються всередині системи та з часом вибухають, що призводить до серйозного конфлікту. У відкритих суспільствах, непорозуміння це неминучий але необхідний процес, він проявляється через обговорення і компроміс. У своїй роботі «Завершення конфлікту» (1970) Л. Козер наголошував на важливості досягнення компромісу як одного з найефективніших способів вирішення конфлікту, що базується на взаємних поступках [5]. Його підхід став перехідною ланкою між класичною марксистською концепцією боротьби класів і сучасними теоріями соціальної взаємодії.

Ідеї Л. Козера отримали подальший розвиток у працях американського соціолога Р. Коллінза, який розробив мікросоціологічний підхід до розуміння конфлікту. Його підхід до аналізу соціальних конфліктів ґрунтується на ідеях мікросоціології, тобто на вивченні конфліктів не лише між великими соціальними класами чи групами, а й у межах щоденних міжособистісних взаємодій. Дослідник вважав, що основою будь-якого суспільства є система соціальних контактів, у якій постійно відбувається боротьба за ресурси, владу, вплив, престиж та увагу. На думку Р. Коллінза, суспільство постійно утримується у рівновазі завдяки чергуванню конфліктів і компромісів, а соціальний порядок – це лише тимчасовий баланс сил між різними інтересами. Конфлікт, за його теорією, є постійним і неминучим процесом, який визначає динаміку соціального життя. Р. Коллінз розробив теорію, яку назвав «ланцюгами ритуалів взаємодії». Він стверджував, що під час кожної взаємодії люди беруть участь у так званих соціальних ритуалах, через які формується солідарність, ідентичність і влада. Якщо ритуали проходять успішно, вони зміцнюють зв'язки між людьми; якщо ні – виникають напруга й конфлікт. Таким чином, Р. Коллінз розглядав конфлікт не як виняток, а як нормальний стан суспільства, у якому взаємодія і боротьба водночас формують соціальні відносини [6].

Подальшого розвитку соціологічна теорія конфлікту набула у працях К. Боулдінга, який запропонував *загальну теорію конфлікту*. Він розглядав конфлікт як універсальне явище, притаманне не лише суспільству, а й природі, політиці, економіці та внутрішньому світу людини.

К. Боулдінг виділяв три основні типи конфліктів:

- конфлікти через інтереси – коли сторони борються за ресурси чи вигоду;
- конфлікти через ідентичність – коли зіткнення відбувається через цінності, переконання чи культурні відмінності;
- конфлікти через владу – коли йдеться про контроль, підпорядкування або вплив.

Учений наголошував, що конфлікт не завжди має руйнівний характер. Його можна регулювати та спрямовувати в правильне русло за допомогою переговорів, компромісів і посередництва. Отже, Р. Боулдінг розглядав конфлікт як природний механізм розвитку систем, а не як аномалію соціального життя [7].

Висновки

Розглянуті теорії показують, що соціальний конфлікт є не лише проявом непорозуміння у суспільстві, а й важливим чинником його розвитку. Кожен із дослідників по-своєму трактував його

причини, форми та наслідки, але всі вони підкреслювали, що конфлікт – невід’ємна частина соціального життя, яка стимулює зміни, оновлення та соціальний прогрес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прищак М.Д., Лесько О. Й. Етика та психологія ділових відносин: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. [Електронний ресурс]. Вінниця: ВНТУ, 2023. 246 с. Режим доступу: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/37707>
2. Степаненко. В. Карл Маркс як соціолог: 3 нагоди 200-ліття від дня народження класика. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2018, випуск 2. С.7-10.
3. Дарендорф Р. Елементи теорії соціального конфлікту. *Соціологічні дослідження*, 1994, № 5. С. 142-147.
4. Зіммель Г. Людина як ворог. *Соціологічний журнал*, 1994, № 2. С. 114-119.
5. Бондар. В. Теорія позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 2010 р, випуск 14. С. 8-12.
6. Шевель І. П. Культурний розвиток соціальних конфліктів та соціальних рухів. *Вісник Львівського університету*. Серія соціологічна, 2015, вип. 9. С. 79-85.
7. Boulding K. Conflict and Defence: A General Theory. New York, 1963. 349 p.

Пузжак Дарія Анатоліївна – студентка групи 1Л-24б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: puzhakdasha@gmail.com

Прищак Микола Дем'янович – канд. пед. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: m_pryschak@ukr.net

Puzhak Daria Anatolyivna – student of group 1l-24b, faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: puzhakdasha@gmail.com

Pryshchak Mykola Demianovych – Cand. Sc. (Eng), Associate Professor of the Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: m_pryschak@ukr.net